

HANDLEIDING ILD

1. HET OPZET VAN ILD	2
2. WAAROM INZETTEN OP ILD?	3
2.1 ILD DRAAGT BIJ AAN BURGERSCHAPSEDUCATIE	3
2.2 ILD DRAAGT BIJ AAN HET SAMEN LEREN SAMENLEVEN	3
2.3 ILD ALS DAM TEGEN ONWENSELIJKE POLARISATIE	4
3. HOE ILD IMPLEMENTEREN?	4
3.1 DE LEERPLANNEN	4
3.2 EEN STAPPENPLAN VOOR ILD	4
3.3 AANDACHTSPUNTEN BIJ HET UITWERKEN VAN ILC EN ILD PROJECTEN	7
BETROKKENHEID BIJ DE UITWERKING	7
LEVENSBSCHOUWELIJKE INHOUD	8
Gericht op dialoog en samenleven	8
4. OVERZICHT PROJECTSUGGESTIES	9
4.1 DE ILC PROJECTEN ALS INSPIRATIEBRON	9
4.2 DE ILD-PILOOTPROJECTEN ALS INSPIRATIEBRON	9
5. CHECKLIST	10
5.1 TO DO-LIJST VOOR DE ESSENTIËLE ELEMENTEN	10
5.2 PRAAT HET LEERPLAN DOOR	12
DE LEERPLANDOELEN	12
INSPIRERENDE DIALOOGTHEMA'S OM TE KOPPELEN AAN DE LEERPLANDOELEN	14
HOUD REKENING MET DE BURGERSCHAPSCOMPETENTIES	15
DE LEERINHOUD OM TE KOPPELEN AAN DOELEN EN THEMA'S	15
5.3 HOE DE DIALOOG STIMULEREN?	16
WERKVORMEN	16
TEAMTEACHING	16
5.4 HOE ILD EVALUEREN?	16
6. WIE IS WIE?	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.

1. HET OPZET VAN ILD

De **interlevensbeschouwelijke dialoog** kiemde al decennia in het officieel onderwijs, waar leerkrachten godsdienst en niet-confessionele zedenleer vaak samen activiteiten organiseren en projecten op touw zetten. De Erkende Instanties en Vereniging officialiseerden deze samenwerking in 2013 met het competentiekader interlevensbeschouwelijke competenties (ILC) dat werd aangeboden aan het Vlaams parlement. Zo werden ILC's een onderdeel van de leerplannen van de levensbeschouwelijke vakken. Het regeerakkoord van de Vlaamse regering in 2019, bouwde hierop verder. Zo bepaalde men dat in de derde graad van het secundair onderwijs het gemeenschapsonderwijs kan overschakelen van 2 uur levensbeschouwing naar 1 uur levensbeschouwing en 1 uur interlevensbeschouwelijke dialoog, waarbinnen eveneens (vakoverschrijdende) eindtermen die passen binnen burgerschap worden gerealiseerd.

Concreet werken GO! en de EI&V aan de invoering van 1 uur per week interlevensbeschouwelijke dialoog en dit in het bestaande kader van de levensbeschouwelijke vakken. Meer bepaald wordt de helft van de lesuren van de levensbeschouwelijke vakken besteed aan de interlevensbeschouwelijke dialoog, waarbinnen tegelijk de eindtermen burgerschap worden geoefend.

Het is met het oog op de realisatie van dit uur interlevensbeschouwelijke dialoog dat EI&V en GO! ook een protocol van samenwerking sloten. Dit protocol betreft de wijze waarop de samenwerking tussen de inrichtende macht en de EI&V vorm gegeven kan worden. In dat protocol engageert GO! zich om de directies er te laten op toezien dat zowel het lesrooster als de toewijzing en uitrusting van lokalen het werken in heterogene groepen toelaat. De directies worden geacht om de samenwerking te bevorderen tussen de leerkrachten levensbeschouwing en de leraren basisvorming die verantwoordelijk zijn voor de realisatie van de eindtermen burgerschap. De EI&V engageerden zich om de helft van de lesuren LBV te besteden aan de interlevensbeschouwelijke dialoog en om bij het werken aan de interlevensbeschouwelijke competenties zoveel mogelijk bij te dragen aan de eindtermen burgerschap en tenslotte om de dialoog in heterogene klasgroepen mogelijk te maken.

In 2021-2022 liepen zeven proefprojecten in twee scholengroepen. In 2022-2023 worden deze proefprojecten verder opgeschaald. De effectieve implementatie is voorzien tegen september 2024. Deze inspiratiebron "ILC-ILD" is bedoeld voor alle leerkrachten levensbeschouwing die concreet aan de slag willen gaan met de

interlevensbeschouwelijke dialoog. De inspiratiebron is gebaseerd op de concrete ervaringen en verworven inzichten van de pilootprojecten die liepen in 2021-2022 en zal gradueel verder aangevuld worden met inzichten uit nieuwe proefprojecten. Deze inspiratiebron is dan ook work-in-progress en iedereen die zich daartoe geroepen voelt mag daaraan bijdragen.

2. WAAROM INZETTEN OP ILD?

2.1 ILD DRAAGT BIJ AAN BURGERSCHAPSEDUCATIE

ILD beslaat een breder domein dan burgerschap: het omvat ook zingeving, thema's en perspectieven die ontwikkeld worden binnen de relaties ik-zelf en ik-wereld.

Dit leerplan sluit aan bij de levensbeschouwelijke identiteitsontwikkeling die verder reikt dan wat met een eindterm- of competentiegerichte pedagogie beoogd wordt. Deze extra relaties en specifieke aard van ILD kunnen de ontwikkeling van burgerschapscompetenties bij leerlingen op levensbeschouwelijke wijze ondersteunen. Het gaat om een uitwisseling tussen dynamische en doorleefde betekenisaders, die uitgedragen worden door verschillende solidaire gemeenschappen.

ILD is een geschikt instrument om door dialoog te verbinden en sociaal kapitaal aan te boren. Daardoor kan ILD de onderwijskwaliteit en/of de leerprestaties van leerlingen verhogen.

2.2 ILD DRAAGT BIJ AAN HET SAMEN LEREN SAMENLEVEN

Diversiteit is een realiteit in de GO! scholen. GO! beschouwt diversiteit als een kracht en als een meerwaarde bij het realiseren van haar pedagogisch project. Daarin staat samen leren samenleven immers centraal. We verkennen daarbij voortdurend welke pedagogische mogelijkheden en leerkansen diversiteit in het algemeen maar ook in levensbeschouwing ons biedt. We vatten samen de zoektocht aan over bestaande verschillen heen over wat ons verbindt. Het is daarbij ook van cruciaal belang dat kinderen en jongeren kennis, vaardigheden en attitudes ontwikkelen in de omgang met andere levensbeschouwingen.

2.3ILD ALS DAM TEGEN ONWENSELIJKE POLARISATIE

Vijandige polarisatie in de samenleving – die de democratie en de rechtsstaat onder druk zet – geeft extra verantwoording aan dit opzet.

De leerkrachten levensbeschouwelijke vakken die samenwerken en in co-teaching ILD gestalte geven, fungeren voor de ogen van de leerlingen als rolmodel voor een constructieve dialoog onder zeer verscheiden mensen. In de les waken de leraars over het respect voor de interne pluraliteit van hun levensbeschouwing, die zij vanuit hun expertise best kennen. Zij bieden ruimte aan input van andere levensbeschouwingen uit onze (super)diverse context. Zij maken voorbehoud bij een exclusieve interpretatie van de eigen levensbeschouwing en houden rekening met secularisatie, ‘multiple belonging’ en ‘believing without belonging’.

Levensbeschouwelijke tegenstellingen liggen vaak ook aan de oppervlakte van sociaaleconomische, etnische, culturele of politieke spanningsvelden. ILD tracht het “Wij-zij-denken” langs levensbeschouwelijke lijnen de doorbreken door deze breuklijnen te duiden.

3. HOE ILD IMPLEMENTEREN?

3.1DE LEERPLANNEN

Hiervoor verwijzen we naar bijlage 2 en 3 bij deze handleiding.

3.2EEN STAPPENPLAN VOOR ILD

Vanuit de ILCs is de ILD gegroeid. Dat is alvast goed nieuws want de ILC's zijn voor jou bekend terrein. Het is belangrijk te weten dat ILD integraal deel uitmaakt van de twee uur LBV op school en de organisatiestructuur van de LBV.

Het ontwikkelen van projecten interlevensbeschouwelijke dialoog veronderstelt dat je goed samenwerkt, want in de derde graad wordt ernaar gestreefd om voor de helft van de lestijden aan de levensbeschouwing en de andere helft samen met alle collega's LBV aan ILD-projecten te werken.

De verschillende LBV spenderen dus ongeveer de helft van de uren aan ILD-projecten.

Hoe kan je zo efficiënt mogelijk te werk gaan? Via dit vademecum hopen we enkele richtlijnen te bieden en ondersteuning te geven door middel van tips en tricks en didactisch materiaal. Maar eerst volg je al deze stappen, op basis van de ervaringen en feedback van de pilootscholen:

STAP 1: de tijdsindeling

‘De helft van de lesuren’ vereist geen verdeling per week. Het is mogelijk om de gezamenlijke lessen te plaatsen in enkele maanden van het schooljaar. Maar afwisseling is belangrijk. Plan dus beter niet één lange periode voor alle projecten maar enkele korte periodes met een ‘pauze’ (afzonderlijke lessen per LB) ertussen.

Vb: Vooral voor AF-klassen is ILD niet vanzelfsprekend gebleken, zowel voor leerkrachten als leerlingen. De intensieve voorbereiding van AF-lessen kan moeilijk lang na elkaar worden volgehouden.

STAP 2 lees het leerplan en inventariseer de eigen ervaring met projecten ILC

Het is belangrijk ervan doordrongen te zijn dat ILD niet helemaal gelijkstaat aan ILC, al vormt ILC er wel een van de pijlers van. Het is zinvol dat elke leerkracht nagaat waar toepassingen mogelijk zijn van de opgedane ervaring met projecten ILC in dit nieuwe kader. Elke school heeft een eigen context, een eigen publiek en eigen ervaringen. Het is belangrijk na te denken over de mogelijkheden waarover het team en de school al beschikt.

Betrek alle leerkrachten LBV, ook die met minder uren of minder anciënniteit op school. Het kan ook zijn dat leerkrachten ervaringen kunnen inbrengen uit andere scholen. Bedenk ook dat een goede samenwerking onder collega's de basis is voor een goede verstandhouding onder de leerlingen.

Vb: Op basis van de ervaringen met een Schrijf-ze-vrij-dag van Amnesty International werd op een school gekozen voor een ILD-project over de macht van de media (wegens gevangenschap van journalisten).

Stap 3: spreek met de directie

Een grote uitdaging voor ILD zijn het werken in gemengde klassen. Dit kan op sommige scholen moeilijk zijn, omdat een bepaalde LB getalsmatig domineert. Ook komt het voor dat de uren van kleinere opdrachten LB om praktische redenen niet parallel georganiseerd zijn. De organisatie van ILD vergt dan mogelijk tijdelijke roosteraanpassingen. Ook moet nagegaan worden of de bijeen geplaatste klassen

voldoende ruimte hebben voor een gezamenlijke les ILD: het kan noodzakelijk zijn afspraken te maken voor het gebruik van de lokalen.

Vb: Voor een project mensenrechten en levensbeschouwing werden enkele sprekers uitgenodigd. Omdat deze ontmoeting maar op één moment en plaats kon doorgaan, diende de school een bijzondere ruimte te voorzien en ook andere leerkrachten te verwittigen over deze activiteit.

STAP 4: verdeel het werk

Laat iedere leerkracht werken aan een afzonderlijk project. Als een project in de eerste fase uitgewerkt wordt door een of twee leerkrachten leidt dat vlugger concrete resultaten. Alle andere leerkrachten krijgen natuurlijk in een tweede fase gelegenheid om verbeteringen en aanvullingen aan te brengen.

Laat je bij het uitwerken van een project inspireren door de mogelijke werkvormen die zijn gesuggereerd. Ook door de aandachtspunten ILC die zeker ook van toepassing zijn op ILD. Mogelijk is het op zijn plaats je zelf over bepaalde onderwerpen iets meer te informeren, zeker over de levensbeschouwelijke kant ervan.

Vb: Bij een project mensenrechten en levensbeschouwing bleek de levensbeschouwelijke achtergrond van bepaalde persoonlijkheden voor de leerkrachten moeilijk verklaarbaar. Maar ook de leerlingen hadden soms iets meer informatie nodig om aan een opdracht te kunnen beginnen (draagwijdte van bepaalde rechten).

STAP 5: vermijd valkuilen

ILD is een samengaan van werken aan eindtermen burgerschap en ILC. Het is daarom ook een evenwichtsoefening waarbij je gemakkelijk uit balans kunt raken: alleen werken aan doelen burgerschap of alleen nog met zuiver LB-doelstellingen bezig zijn. Maar er bestaan ook andere risico's: soms inhoudelijk (te theoretisch, te oppervlakkig), soms praktisch (klasmanagement). Zoals in elke les kun je niet alles voorzien, maar probeer er toch rekening mee te houden: duidelijke doelstellingen, goede presentaties, duidelijke opdrachten.

Vb: Bij een project in de stijl van de Ideale Stad kwam de vraag aan bod hoe men nieuwkomers (vluchtelingen) een plaats moest geven. Het bleek niet evident om

hierbij ook aan de levensbeschouwelijke aspecten aandacht te besteden. Bij een volgende gelegenheid zal dit aspect uitdrukkelijker ter sprake worden gebracht.

STAP 6: durf het te doen

Zoals met veel dingen in het leven is er een eerste keer! Met ILD is het niet anders en zelfs al heb je al ervaring met ILC, heeft ILD het bijkomende aspect van burgerschap en het veel grotere aantal uren. Probeer er toch aan te beginnen. Waar er reële moeilijkheden opduiken, inhoudelijk of organisatorisch, is het zeker mogelijk de inspectie-begeleiding te hulp te roepen (verwijzen met wie men concreet contact kan opnemen).

Vb: Bij een project omtrent LB feesten bleek de presentatie betrekkelijk theoretisch uit te vallen. De dialoog tussen de leerlingen (hoe zij feesten beleefden) kwam moeilijk tot stand. Hier hebben de leerkrachten geleerd bij een volgende project al eerder praktische opdrachten in te zetten.

3.3AANDACHTSPUNTEN BIJ HET UITWERKEN VAN ILC EN ILD PROJECTEN

BETROKKENHEID BIJ DE UITWERKING

1. Betrokkenheid van leerkrachten
Vooraf wordt voldoende tijd genomen om het project met alle betrokken leerkrachten grondig door te praten, te plannen en/of te communiceren.
2. Betrokkenheid van leerlingen
Alle betrokken leerlingen kunnen gelijkwaardig en actief participeren aan het realiseren en evalueren van het project.
3. Betrokkenheid van externen
Eventuele bevoorrechte getuigen en/of relevante vertegenwoordigers kennen de ILC's, die bij dit project in de focus staan, en stemmen hun bijdrage hierop af.

4. Kennis én beleving

Levensbeschouwelijke informatie wordt gedeeld als een overtuiging of waarheid die je aanneemt, beleeft en deelt met anderen; niet als dé waarheid geponeerd tegenover die van anderen.

5. Buitenkant én binnenkant

Zowel de buitenkant (voorwerp, symbool, gebruik, ritueel ...) als de binnenkant (attitude, betekenis, beleving ...) krijgen de gepaste aandacht.

6. Erkenning én respect

Het delen van levensbeschouwelijke kennis en beleving is gericht op het erkennen en respecteren van de ander.

7. Doel én methode

Met het project streef je een beperkt aantal interlevensbeschouwelijke competenties na via (aan)gepaste didactische werkvormen.

GERICHT OP DIALOOG EN SAMENLEVEN

8. Een relationeel proces

Het project is gericht op levensbeschouwelijke ontmoeting, dialoog en samenleven met andere, gelijkwaardige, unieke personen en/of groepen.

9. Leerrijke verschillen

Levensbeschouwelijke verschillen worden erkend als leerrijk voor de dialoog en het samenleven.

10. Verbindende gelijkenissen en verschillen

Levensbeschouwelijke gelijkenissen en verschillen worden erkend als kansen tot respectvol samenleven.

¹ Levensbeschouwelijk: hoe men het leven, het samenleven en de wereld beschouwt, bekijkt, beleeft, respecteert ...

4. OVERZICHT PROJECTSUGGESTIES

4.1 DE ILC PROJECTEN ALS INSPIRATIEBRON

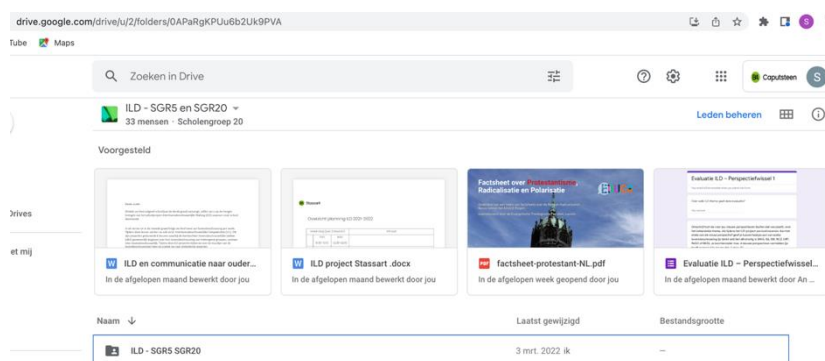
Inspiratie voor het werken aan ILD kunnen zeker de projecten ILC zijn die al op school opgezet zijn. In een apart document (addendum) wordt aangegeven hoe ILC-projecten kunnen aansluiten bij de verschillende 'bouwstenen' voor burgerschap.

De verschillende projecten zijn samengevat in de vorm van steekkaarten. Sommige projecten reiken op zijn minst een goed of origineel idee aan. De evaluatie van de projecten kan ook zinvol zijn bij het voorbereiden van de lessenreeks ILD.

In het addendum zijn steekkaarten opgenomen waarin ILC projecten worden samengevat, geëvalueerd en mogelijks gelinkt aan ILD-projecten.

4.2 DE ILD-PILOOTPROJECTEN ALS INSPIRATIEBRON

Voor de ILD is tijdens het eerste pilootschooljaar 2021-2022 al heel wat materiaal ontwikkeld en verzameld dat te vinden is op de Google drive voor Scholengroep 5 en Scholengroep 20 en/of de gedeelde drive voor beide scholengroepen.

<https://drive.google.com/drive/u/2/folders/0APaRgKPUu6b2Uk9PVA>

Naam	Eigenaar	Laatst gewijzigd	Bestandsgrootte
Work-in-progress Pitzemburg	ik	14 jan. 2022 ik	—
Work-in-progress campus Zandpoort	ik	10 jan. 2022 ik	—
Work-in-progress campus Stassart	ik	10 jan. 2022 ik	—
Work-in-progress campus Caputsteen	ik	10 jan. 2022 ik	—
Verslagen / actiepunten	ik	20 apr. 2022 ik	—
Thema's	ik	10 jan. 2022 ik	—
Leerplannen	Michèle Vervotte	7 okt. 2021 Michèle Vervotte	—
Leden WG	Michèle Vervotte	7 okt. 2021 Michèle Vervotte	—
Feedback en didactische wenken	ik	10 jan. 2022 ik	—
Overzicht thema's planning	ik	15 mrt. 2022 ik	—

https://drive.google.com/drive/u/2/folders/1Ok9kL2XnC40bEd7_VZBBNAJqKYDHIQFK

In het addendum vind je een overzicht van de lesonderwerpen en de doelen die vorig schooljaar werden behandeld.

5. CHECKLIST

5.1 TO DO-LIJST VOOR DE ESSENTIËLE ELEMENTEN

Begin september zit je best samen met je collega's LBV om te brainstormen over de te ontwikkelen ILD-projecten. Zoals eerder vermeld kunnen de ILC's daarbij een inspiratiebron zijn. Volg het stappenplan, maak een checklist en vink de todo-lijst af, zodat je zeker geen essentiële elementen over het hoofd ziet. Je kan dit voorbeeld hieronder gebruiken of er zelf een ontwikkelen. Een goed overzicht van wat allemaal moet gebeuren is erg belangrijk.

Stappenplan-logboek	To do: wie wat wanneer	Afgewerkt
We gaan aan de slag met deze set van leerplandoelen: ----- -----		
We kiezen volgend thema: -----		

<p>Dat sluit aan bij de volgende burgerschapscompetenties:</p> <p>-----</p> <p>-----</p>		
<p>We werken rond de volgende lesinhouden</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>We gaan de volgende bronnen raadplegen:</p> <p>-----</p> <p>-----</p>		
<p>We willen gebruikmaken van de volgende werkvormen:</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>		
<p>We evalueren binnen ons project:</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>		

5.2 PRAAT HET LEERPLAN DOOR

NOOT: DE LEERPLANNEN WORDEN MOMENTEEL HERZIEN EN GEBASEERD OP DE NIEUWE MINIMUMDOELEN.

DE LEERPLANDOELEN

Maak een ILD-vak aan op Smartschool; eventueel een apart vak voor de collega's onderling en een ander vak voor de leerlingen.

Neem op de eerste bijeenkomst de tijd om rustig het leerplan grondig door te nemen. Dat wordt jou aangeboden in bijlagen 2 & 3 bij deze handleiding en is ook te vinden op de Google drive waartoe je toegang gekregen hebt.

Voor de overzichtelijkheid bieden we je hier enkel de leerplandoelen aan.

LEERPLANDOELEN

BOUWSTENEN

2. Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken

A Omgaan met uitsluitingsmechanismen

1

De leerlingen onderzoeken samen a.d.h.v. historische en actuele voorbeelden hoe groepsdruk, machtsmisbruik, vooroordelen en stereotypering in de gevolgte levensbeschouwingen een rol spelen.

2a

De leerlingen vergelijken in dialoog overeenkomsten en verschillen in de manier waarop georganiseerde levensbeschouwingen omgaan met diverse uitsluitingsmechanismen.

2b

De leerlingen verklaren hoe stereotyperingen van en vooroordelen over levensbeschouwelijke tradities mensen kwetst, en het vreedzaam samenleven bemoeilijkt.

3

De leerlingen verduidelijken hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog hun eigen visie op de oorzaken en gevolgen van diverse uitsluitingsmechanismen heeft beïnvloed.

LEERPLANDOELEN

BOUWSTENEN

2. Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken

7. Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtstaat

B Mensenrechten, tolerantie en gelijkberechtiging

- 1 De leerlingen respecteren en verdedigen mensenrechten vanuit het eigen levensbeschouwelijk perspectief in een concrete maatschappelijke context.
- 2a De leerlingen illustreren hoe levensbeschouwelijke factoren en dimensies in historische en actuele conflicten zowel kunnen leiden tot onverdraagzaamheid en discriminatie als tot tolerantie en gelijkberechtiging.
- 2b De leerlingen objectiveren mechanismen die leiden tot levensbeschouwelijke onverdraagzaamheid en radicalisering.
- 2c De leerlingen hanteren mensenrechten als een moreel kompas bij het analyseren van de eigen levensbeschouwing en die van anderen.
- 3 De leerlingen relateren mensenrechten aan hun persoonlijke levensbeschouwing in functie van zelfwaardering en respect voor alle levensbeschouwingen.

LEERPLANDOELEN

BOUWSTENEN

5. De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen

C Duurzame ontwikkeling

- 1 De leerlingen waarderen hoe levensbeschouwingen over perspectieven en bronnen beschikken om aan duurzaamheid bij te dragen.
- 2 De leerlingen vergelijken in dialoog verschillende invalshoeken op duurzaamheidskwesties, inclusief de systeembenadering, vanuit levensbeschouwelijk perspectief.
- 3 De leerlingen geven aan hoe of in welke mate de dialoog hun handelen met oog op duurzaamheid levensbeschouwelijk heeft beïnvloed.

LEERPLANDOELEN

BOUWSTENEN

4. Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtstaat

7. Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtstaat

D Maatschappelijk engagement

- 1 De leerlingen herkennen en benoemen (vormen van) maatschappelijk engagement in en vanuit de eigen levensbeschouwing en die van anderen op een open en respectvolle manier.
- 2 De leerlingen kunnen een constructief kritische dialoog aangaan over de zin van maatschappelijk engagement en het belang daarvan voor de democratie.
- 3 De leerlingen zijn bereid na interlevensbeschouwelijke dialoog maatschappelijke engagementen aan te gaan met respect voor de rechten en plichten van iedereen.

LEERPLANDOELLEN

BOUWSTENEN

6. Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden

E Democratie en grondrechten

1a

De leerlingen onderzoeken hoe men in de eigen levensbeschouwing kijkt naar het belang van democratie en rechtstaat.

1b

De leerlingen kunnen democratische principes, principes van de rechtstaat en daar aan gekoppelde levensbeschouwelijke opvattingen in een context van tijd en ruimte plaatsen.

2

De leerlingen analyseren in gesprek met elkaar hoe verschillende levensbeschouwingen een rol spelen in de bekrachtiging of het afremmen van democratische principes en principes van de rechtstaat.

3

De leerlingen waarderen grondrechten als noodzakelijke voorwaarden voor het samenleven in verscheidenheid.

LEERPLANDOELLEN

BOUWSTENEN

6. Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden

7. Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtstaat

F Mensen- en kinderrechten

1

De leerlingen onderzoeken hoe mensen- en kinderrechten in concrete situaties een plaats krijgen in levensbeschouwingen.

2

De leerlingen benoemen in gesprek met elkaar de manieren waarop de eigen levensbeschouwing en die van anderen een basis bieden voor de rechten van de mens en het kind en sociale rechtvaardigheid en bevragen die kritisch.

3

De leerlingen erkennen dat respect voor de rechten van de mens en het kind en sociale rechtvaardigheid de eerbiediging van gezamenlijke afspraken en regels impliceert en komen hiervoor op.

Bedenk mogelijke lesonderwerpen en toets bij elkaar af. Noteer jullie keuze in de lijst.

INSPIRERENDE DIALOOGTHEMA'S OM TE KOPPELEN AAN DE LEERPLANDOELLEN

Welk thema kan je aan de gekozen leerplandoelen koppelen? Voor inspiratie kan je terecht bij de dialoogthema's maar het staat jullie ook vrij een ander thema te kiezen. Verlies de burgerschapscompetenties zeker niet uit het oog.

DIALOOGTHEMA'S

De mens	ILC	ET Burgerschap	Suggesties voor concretisering
Zin van het leven	C1-C7; C8-C17		Algemene opvattingen, persoonlijke beleving en idealen, kunst
Leven en dood	C1-C7; C8-C17		Waarde van het leven; omgaan met lijden en sterven; abortus; euthanasie; leven na de dood?
Identiteit	C1; C7		Aanleg en opvoeding; externe invloeden en zelfbepaling; gelaagde identiteit; zelfbeeld; gender
De medemens	C1-C7; C8-C17	7.14; 7.16; 7.15; 7.17	Relatievormen, rollenpatronen, empathie, solidariteit; altruïsme
Men en technologie	C1-C7; C8-C17	7.14; 7.16	(Sociale) media, artificiële intelligentie, databaseer en privacy
De samenleving	ILC	ET Burgerschap	Suggesties voor concretisering
Diverse waardeaders	C9; C10; C11; C12-17	7.1; 7.2	Levensbeschouwing en ideologie, Heteronome en autonome moraal; morele dilemma's; deontologie en consequentialisme
Ideologisch extremisme	C3; C5; C6; C11; C12-17	7.3; 7.4	Religieuze en seculiere vormen van exclusief (sectair) denken; fundamentalisme; radicalisering;
Staat en levensbeschouwing	C19; C22; C23; C24	7.15; 7.17	Democratische principes; de rechtstaat; actief en passief pluralisme; vrijheid van godsdienst; scheiding van kerk en staat; theocratie;
Samenwerking en engagement	C7; C19; C22; C23; C24	7.7; 7.8	Levensbeschouwelijke motivaties voor samenlevingsopbouw (ontwikkelingssamenwerking; zorgsector; jeugd...)
Sociale rechtvaardigheid	C19; C22; C23; C24	7.15; 7.17	Racisme; discriminatie; armoede
Mensen- en kinderrechten	C1-C7; C8-C17; C24	7.14 ; 7.16	Seksualiteit en gender; godsdienst; vrijmeningsuiting; onderwijs;
De wereld	ILC	ET Burgerschap	Suggesties voor concretisering
De natuur (oorsprong)	C1-C7; C8-C17		Geloofskennis en wetenschap; schepping en evolutie
Duurzame ontwikkeling	C1-C7; C8-C17; C24	7.9 7.10	Dierenwelzijn, voedselvraagstukken; voorschriften; ritueel slachten, milieuzorg, antropo- en ecocentrisme

HOUD REKENING MET DE BURGERSCHAPSCOMPETENTIES

SC 7 BURGERSCHAP

De plaats van bouwsteen 3

De zeven bouwstenen binnen burgerschapscompetentie

BOUWSTEEN 1 De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.

BOUWSTEEN 2 Omgaan met diversiteit in het samenleven en samenwerken.

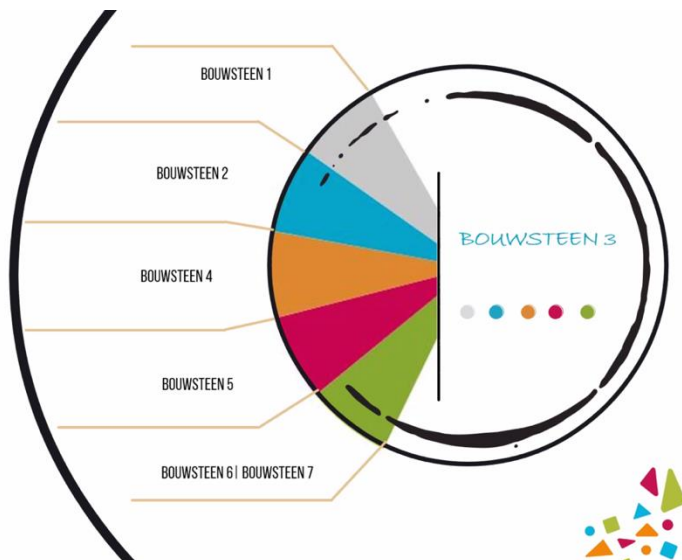
BOUWSTEEN 3 Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.

BOUWSTEEN 4 Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtstaat.

BOUWSTEEN 5 De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.

BOUWSTEEN 6 Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

BOUWSTEEN 7 Democratische principes en democratische cultuur-kaderen binnen de moderne rechtstaat.

DE LEERINHOUD OM TE KOPPELEN AAN DOELN EN THEMA'S

Welke inhouden kan je aan de doelen en het thema koppelen? Welke bronnen kan je raadplegen om je inhouden te ontwikkelen en te onderbouwen? Er zijn al heel

wat online bronnen beschikbaar die uitgewerkte lessenreeksen aanbieden. Ook zijn er tal van organisaties die rond interlevensbeschouwelijke dialoog workshops op maat van leerlingen en leraren ontwikkeld hebben en waar je ook terecht kunt voor op maat gemaakte activiteiten. In het addendum vind je alvast een selectie, ze zijn ook opgenomen in de drive.

5.3 HOE DE DIALOOG STIMULEREN?

Dialoog is een van de twee elementen van de ILD, niet te verwarren met debat.

Uit de praktijkervaringen blijkt dat goed dialogeren geen sinecure is, dat moet echt geleerd worden.

De vijf regels van een dialoog worden toegelicht op basis van de vijf vingers van een hand.

WERKVORMEN

Welke werkvormen kan je inzetten om de dialoog zoveel mogelijk te faciliteren en de leerinhouden optimaal over te brengen? In de drive vinden jullie al heel veel gevarieerde en interactieve werkvormen en in dit vademecum werd een selectie van meest bruikbare werkvormen opgenomen. Het is van groot belang hier goed over na te denken, de ILD's zijn namelijk vakoverschrijdende projecten en vragen dus een bijzondere didactische aanpak.

TEAMTEACHING

Waarom moet je elkaar goed leren kennen? Omdat je bij de ILD-projecten wellicht aan team teaching zal doen. Er zijn verschillende manieren waarop je samen voor de klas kan staan. Het toverwoord is hier: variatie. Probeer ze allemaal zeker uit. Hierover vind je in het addendum meer.

5.4 HOE ILD EVALUEREN?

Evaluatie en rapportering van ILD-projecten behoort tot de bevoegdheid van de betrokken leraar LBV en de betrokken LB.

Voor de evaluatie van de leerplandoelen zijn al instrumenten uitgewerkt die je kunt gebruiken (zie addendum). Als je weet wat en hoe je gaat evalueren, dan heb je een duidelijk zicht op welke vaardigheden, attitudes en lesinhouden je wilt inoefenen en aanreiken.

Vanuit de inspectie worden de volgende richtlijnen aangeboden (opgelet, deze zijn nog in de ontwerpfase en kunnen aangepast worden naar aanleiding van jullie ervaringen en feedback):

Vraag 1 – ILD evalueren met een apart cijfer of beoordeling?

ILD is een integraal vakonderdeel van de levensbeschouwelijke vakken. Per project kan er een aparte evaluatie zijn binnen de levensbeschouwelijke vakken. Vooraf werkt het team LBV-leraars evaluatiecriteria uit en kan men aantonen hoe het ILD-project wordt geëvalueerd. De vakleraar LBV voegt de ILD-evaluatie toe als een onderdeel van alle beoordelingen. Op het rapport verschijnt één algemeen cijfer of beoordeling per LBV, specifieke evaluatie onderdelen (zoals bv. een ILD beoordeling) zijn voor ouders en leerlingen raadpleegbaar.

Vraag 2 – Wat evalueren?

Het leerplan ILD en de leerplandoelen vormen de basis voor de evaluatie. Binnen de 3-trap vorm beogen we hier vooral de ontwikkeling en uitbouw van trap 2 (leerlingen in dialoog) en trap 3 (verrijking van de eigen levensbeschouwing).

Samen met de leerplandoelen worden vijf vaardigheden en attitudes meegenomen in de evaluatie, terug te vinden in de leerplannen (gekoppeld aan ILC en ET Burgerschap).

Voor de eerste vier vaardigheden en attitudes (V&A), kunnen leerlingen door leerkrachten LBV gequoteerd worden op gelijkwaardige basis. De perspectiefwissel krijgt het grootste gewicht van de evaluatie. Dit deel zou zich kunnen baseren op de leerplandoelen (trap 2 en 3). Hoe dit gebeurt wordt in de volgende vraag behandeld.

Vraag 3 – Hoe evalueren?

Hoe er geëvalueerd wordt is context-specifiek: afhankelijk van het project en de school. Vooraf werkt het team LBV-leraars beoordelingscriteria uit en kan men aantonen hoe het ILD-project wordt geëvalueerd. De leraars LBV kunnen in een ILD

project inhouden, attitudes en kennis evalueren en de specifieke levensbeschouwelijke vaardigheden van de perspectiefwissel.

Perspectiefwissel: De leerling kan schriftelijk de in de dialoog aangebrachte perspectieven weergeven (als resultaat van trap 2) en hoe die de eigen levensbeschouwelijke visie verrijken (trap 3).

De beoordelingscriteria worden vooraf opgesteld en aan de leerlingen gecommuniceerd. De vorm van evaluatie ligt niet vast. Peer-evaluation, co-evaluatie, zelfevaluatie via rubrics zijn mogelijke voorbeelden van evaluatievormen.

Vraag 4 – Wie evalueert?

De uitwerking van specifieke evaluatiecriteria wordt besproken onder de participerende leerkrachten. De evaluatiecriteria van de perspectiefwissel, bij het afsluiten van een ILD-project, kan binnen de vakgroep afgesproken worden.

Een cijfer/beoordeling kan tot stand komen na overleg tussen twee of meer leraren. De eindverantwoordelijke voor het evalueren van de leerling is de vakleraar van de respectievelijke levensbeschouwelijke cursus waarvoor de leerling zich heeft ingeschreven.